

הפורחת בכל יום..

הניוז היומי של דרשו.

Dirshu
דרשו ד' ועוזו
קרן עולמית לחינוך
ועידוד לימוד התורה

יום חמישי ל' שבט תשע"ח | דף היומי בבלי: עבודה זרה לא.
דף היומי בהלכה: מסעיף כ"א עד סעיף כ"ג. | לוח יומי מקוצר: עמוד 160 סימן ש"א.
מוסר: פרק ג' "ואחד שאלני" עד פרק ד'.
קנין חכמה הלימוד השבועי: פרק ג משנה יא עד משנה יג 'סייג לחכמה שתיקה'.

הדף היומי בהלכה

כיצד ניתן לטפל בפצע שטחי בשבת?

התייבשה המשחה, ומותר לחבוש את הפצע בשבת בתחבושת, או ב'פלסטר', ללא משחה, משום שאין בכך רפואה לפצע, אלא מניעת זיהום וכאב בלבד. [שו"ע שא, כב, ומשנ"ב עה, עו רעח]

פצע שטחי - שאינו גורם לכאבים שהאדם מוגדר מחמתם כחולה, וכן אין בו חשש להתפתחות זיהום מסוכן - אסור להניח עליו משחה או אבקת מרפא, וכיוצא בהן, בשבת. ואם בערב שבת הניח על הפצע תחבושת הספוגה במשחה, ונפלה בשבת על גבי קרקע (ראה שו"ע שכח, כה) - אסור להחזירה למקומה כל עוד לא

הדף היומי בהלכה

בין תחבושת אלסטית לתחבושת רגילה

ואסור לצאת עמה לרשות הרבים. אך אם כך את התחבושת בתחבושת רגילה, חד פעמית, אשר רגילים להשליכה לאשפה לאחר השימוש, הריהי טפלה לתחבושת התחתונה ומותר לצאת עמה. [שו"ע שא, כב, ומשנ"ב עה רעז; וראה שו"ע שם, נא]

תחבושת הספוגה במשחה ומונחת על גבי פצע - כיון שיש בה רפואה לגוף, מותר לצאת עמה בשבת לרשות הרבים. ואם מטעמי נוחות כך מעל גבי תחבושת זו תחבושת נוספת רב פעמית, כגון תחבושת 'אלסטית', שיש לה חשיבות - אינה טפלה לתחבושת התחתונה,

הדף היומי בהלכה

ללא משחה - האם מותר לצאת עמה לרשות הרבים?

אולם, אם מדובר בתחבושת חד פעמית, המושלכת לאשפה לאחר השימוש - אין לה חשיבות והיא טפלה לגוף, ולכל הדעות מותר לצאת עמה לרשות הרבים, ולכן עדיף להשתמש בתחבושת כזו. [שו"ע שא, כב, משנ"ב עז וקח, וביה"ל ד"ה יוצאים]

תחבושת שאין בה משחה ואינה מרפאת, המונחת ישירות על גבי פצע - לדעת פוסקים רבים מותר לצאת עמה לרשות הרבים, כיון שמונעת מהפצע להתחכך בחפצים, ומונעת זיהום וכאב; וכפי האמור לעיל לגבי תחבושת שיש בה משחה. ויש אומרים שכיון שאין בה רפואה, אסור לצאת עמה.

רבי חיים קמיל זצ"ל התייחס לבעיה של האברך בשיא הרצינות. הוא סגר את דלת חדרו כדי שבני ביתו לא ישמעו, והתחיל לרקוד ולשיר אתו "משנכנס אדר מרבין בשמחה"...

אולם רבי חיים התייחס לכך בשיא הרצינות. הוא סגר את דלת חדרו כדי שבני ביתו לא ישמעו, והתחיל לרקוד ולשיר עם האברך "משנכנס אדר מרבין בשמחה"... כדי לשמחו ולהוציאו מצער. וזאת, בלי שום התחשבות במצב הפרטי שלו.
(מתוך דברים לזכרו שנכתבו ע"י הגאון רבי חנוך פרידמן, ס' 'בית יחיאל' - חלה)

בביתו של הגאון רבי חיים קמיל זצ"ל, שרר פעם צער גדול על אודות עניין כלשהו. היה זה בחודש אדר, והנה נקש על דלתו אברך מסויים כשפניו נפולות, וביקש להשיח לפניו את צערו: הוא חשב שיש לו חברותא לזמן הבא, אך לאחר מכן התברר לו כי הדבר לא ייצא לפועל... 'צרה' שהיתה 'משחק ילדים' לעומת העניין שהעיק אז על רבי חיים זצ"ל.

פניני הפרשה

לפתע הבחין הבחור כי הגר"ה זקס אינו מתקדם לכיוון הכותל. ולפליאתו שם לב כי רעד אחז בו, וכי הוא נשען מלוא קומתו על איזה דבר לבל יפול

השישי הקרוב אל הכתל המערבי. ובשעה היעודה, נכנסו הרב והרבנית אל המכונת, ונסעה ה'משלחת' בחדוה אל מקום חפצה. הנהג החנה את האוטו בתוככי הרחבה הסמוכה לרחבת הכותל המערבי, ויצא לצד רבו כשפניו מועדות אל עבר כתל בית מקדשנו. אלא שהבחין לפתע, במהירות הליכתו, כי אין רבו לצידו. סב מיודענו לאחור, ואז הבחין כי הרב עודו 'נטוע' במקומו ואינו מתקדם. מתפלא, צעד הבחור אחורנית, לעבר ראש הישיבה, וככל שהתקרב, שם לב כי רעד אחז ברבו, וכי הוא נשען מלוא קומתו על איזה דבר לבל יפול ח"ו. תחילה נבהל התלמיד בחוששו שאולי משהו בבריאות הרב זקס, הרועד כולו, איננו תקין, ואולם הטיב לראות כי אין כאן ח"ו חולשת הגוף אלא דבר אחר. ונשאר הבחור ליד רבו, משתאה. וכשהתאפשר, שאל הנער בהכנעה, האם אוכל לעזור במשהו? ונענה בקול רועד: 'מורא מקדש!'
(מאוצרו של הגר"מ וינגרטן שליט"א ר"י משנת שלמה - ממקור ראשון)

ועשו לי מקדש (שמות כה ח)

פעם פנה אחד מחשובי התלמידים בישיבת חברון-גבעת מרדכי למורו ורבו הגאון רבי הלל זקס זצ"ל, ושאלתו בפיו: "מדוע אין רואים את רבנו בסביבת הכותל בשום זמנים ידועים?" [שכן לא נהג להגיע בחג השבועות לכותל המערבי יחד עם תלמידי הישיבה, ולא היה ידוע לאיש האם ומתי הוא מגיע לפוקדו במשך השנה]. השיבו רבו בבת שחוק, אך ברצינות: "כשם שאומרים אודות ציון הרשב"י שהוא 'בורח' משם בעת האנדרלמוסיה ותערובת, כך סבורני שה'כותל' בורח מה'כותל', מאז שעשוהו כל מיני ארחי פרחי מקום מסיבתם ונגינותם"... הציע הבחור בנימוס: הנה יודעני כי בימי שישי, בעזוב אחרון האוטובוסים את רחבת הכותל, נעשה המקום 'נקי' ומוכן לתפילה שקטה ומכובדת לכל הנמצא שם, ובס"ד אף יש בידי אישור כניסה עד לתוככי הרחבה, ואם הדבר ראוי לדעת הרב, הנה אנכי יכול לקחתו במכונית שמה, וכן להשיבו כמובן. הדברים התקבלו על לב ראש הישיבה, ואכן קבע הוא עם הדובר לצאת ביום

ענייני דיומא - משנכנס אדר

לשתות יין? כיצד מרבים בשמחה משנכנס אדר?

ודעת הגר"ח קניבסקי (תורת המועדים ס"ק א) שאם צריך לעשות איזה שמחה, יעשנה בחודש זה. והביא שם, שמרן הגר"י קניבסקי נהג לשתות יין בחודש אדר. ובהקדמה לספר קונטרס חידושי מרן הגר"ח קניבסקי, הביא בשמו, שריבוי השמחה בחודש אדר הוא על ידי שלומדים יותר תורה וכמו שאמר דוד המלך בתהילים "פקודי ד' ישרים משמחי לב".
(משנ"ב סימן תרפו ס"ק ח, ביאורים ומוספים 26)

"משנכנס אדר מרבים בשמחה". הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה פורים פי"ח, אורחות הלכה הע' 36) ביאר, שאין הכוונה להרבות בפעולות של שמחה, אלא עיקר הדין הוא להסיר מלבו בימים אלו כל עצב ודאגה. והנימוקי אורח חיים (ס"א) הביא מה שכתב בשער יששכר, שכל דבר שמרבה אצלו שמחה יש בזה מצווה [ולכן לא פירטו חז"ל באיזה אופן ירבה בשמחה]. ובשו"ת צפנת פענח (דוינסק ח"ב ס' כג) כתב על דין מרבים בשמחה, שאין שמחה בלא אכילה ושתייה.

השאלות המרובות של הרבי מפשעווארסק היו תמוהות מעט בעיני רבי דניאל פריש, היות ועדיין לא התפללו שחרית, והוא הורגל מעודו שלא להרבות בשיחה בבוקר לפני התפילה

הוי מקבל את כל האדם בשמחה (אבות ג יב)

הגה"צ המקובל רבי דניאל פריש זצוק"ל בעל 'מתוק מדבש' על הזוהר הק', נקלע פעם בשבת לעיר אנטוורפן. מטוסו נחת בבלגיה ביום שישי לפנות בוקר, ומיד החיש צעדיו בראש ובראשונה לתפילת שחרית בבית מדרשו של האדמו"ר רבי יענקלה מפשעווארסק זצוק"ל. כשראה אותו הרבי שמח מאוד לקראתו, הכניסו לביתו הציע לפניו כוס קפה והתיישב עמו בצוותא. תוך כדי שרבי דניאל לוגם מהקפה המהביל ומחיה את רוחו, החל הרבי לסובבו בשאלות אודות מקום אכסנייתו בעיר והאם הכל מסודר לפי כבודו הרם בשביל שבת קודש, וכן שאל וחקר אודות התיקים והמזוודות שלו, היכן הניחם כאן, והאם צריך אולי עזרה בסיווריו בעיר וכדומה.

השאלות המרובות והשיחה שהתארכה מעט, היתה מוזרה קצת לרבי דניאל, היות שהיתה זו שעת בוקר מוקדמת ועדיין לא התפללו שחרית – והוא הורגל מעודו שלא להרבות בדיבורים ובשיחה בבוקר לפני התפילה, כאשר מחנכים

ומזהירים על כך בחצר תולדות אהרן על פי ספרים וסופרים וצדיקים קדושי עליון. לאחר התפילה כשניגש אל הצדיק לברכת צפרא טבא, ביקש רשות להציע לפניו את שאלתו, היות שהציקה לו מעט הנהגת הצדיק. הרבי הקשיב לשאלתו בפנים מאירות, ורבי דניאל שאל – "היות ותורה היא וללמוד אני צריך, אבקש נא להבין מדוע האריך הרבי הק' עמי בשיחה לפני התפילה, כאשר ידועה אזהרת הרבי ר' אלימלך וכל הצדיקים שלא להאריך בדברי חולין לפני התפילה?". כששמע הרבי את שאלתו התחייך חיוך רחב וענה לעומתו: "וכי מה חושב אתה, שמה שאומרים אנו לפני התפילה על פי תקנת מרן האר"י ז"ל 'הריני מקבל עלי מצוות ואהבת לרעך כמוך' – זו 'סגולה' נגד עין הרע, או 'לחש' בעלמא שיש למלמל ל[פני התפילה]? הלא צריך לקיים זאת בפועל ממש! לפיכך שמחתי מאוד במצווה הגדולה שהזמין לי השי"ת עם שחר, באורח חשוב ונכבד, כדי שתהא המצווה ד'ואהבת לרעך כמוך' כהכנה מעליא לפני התפילה." (ע"פ טיב הקהילה)

"הדר קבלוה ברצון"

פרויקט חדש 'מתיקות התורה' של ארגון 'אחינו' החל בימים אלו את פעילותו בישיבות הקדושות החסידיות

מתוק מדבש
סדרת שיעורי גמרא

הפרויקט, שמטרתו לסייע לבחורים לפתח טעם וחשק בלימוד התורה, זוכה לעידודם הנלהב של משגיחים וראשי ישיבות שליט"א מכל גווי הקשת

בימים אלו התחיל צוות מובחר של אברכים ת"ח, שהוכשר במיוחד ע"י המחלקה החסידית של 'אחינו', את פעילותו בישיבות הקדושות במסגרת הפרויקט החדש 'מתיקות התורה' מבית 'אחינו' פרויקט 'מתיקות התורה', כשמו כן הוא – מטרתו לסייע לבחורים להגיע ליגעשמאק' בלימוד, ולחוש מתיקות ותענוג בעמל התורה. מתוך נסיונם רב השנים בליווי ועידוד בחורים בישיבות קדושות מכל החוגים, יודעים ב'אחינו' כי המענה הטוב ביותר לבחור, הן נגד פגעי הזמן, כמו גם מול קשיים אישיים, מצוקות חברתיות ורגשיות – הוא "טעמו וראו כי טוב ה'". החשק והטעם בלימוד התורה הם התרופה הטובה ביותר, וכוח הדחיפה הרוחני העוצמתי ביותר שקיים. בחור החש מתיקות בלימודו, מסוגל להתמודד נגד כל הקשיים וכל הנסיונות. החשק בלימוד התורה הוא הקנין החשוב ביותר שאותו צריך בחור לרכוש בישיבה, כצידה לדרך למשך כל ימי חייו.

דא עקא, שמחמת כל מיני סיבות, ישנם בחורים, גם כישורניים ויראי שמים, שמתקשים לפעמים למצוא את הטעם והמתיקות בלימוד. לעתים הדבר הוא כתוצאה מדרך לימוד לא נכונה, או שאינה מתאימה ספציפית לבחור, ועוד. על מנת לתת מענה למצב זה, שקדו בתקופה האחרונה בארגון 'אחינו' –

הפועלים מזה שנים ארוכות בישיבות הקדושות בשיתוף פעולה עם ראשי ישיבות ומשגיחים שליט"א – על תכנית חדשה ומקיפה, במסגרתה עברה קבוצת אברכים תלמידי חכמים ובעלי ניסיון בחינוך וליווי בחורים, הכשרה מיוחדת וספציפית למטרה זו, לכוון בחורים לצורת לימוד נכונה ומתאימה אשר תעניק להם טעם וסיפוק ותאפשר להם לחוש את המתיקות העצומה שבלימוד התורה.

יצויין, כי בשונה מפרויקט החונכים של 'אחינו', כאן לא מדובר בלימוד אישי עם בחור זה או אחר, אלא בכניסה של האברכים לישיבות ויצירת שיח לימודי עם בחורים, תוך ניסיון להעניק להם את הדרך האישית שלהם בלימוד מתוך טעם וחשק.

הפרויקט התקבל בהתלהבות בקרב משגיחים, רמ"ים וראשי ישיבות, שחלקם מצויים כבר זה כמה וכמה שנים בקשר עם ארגון 'אחינו' ונהנים ממגוון הפעילות שהוא מקיים בישיבות, הן בהעמדת חונכים עבור בחורים, הן בייעוץ פרטני והדרכה במקרי הצורך, ועוד ועוד. כאמור, הסנונית הראשונה של הפרויקט החלה את פעילותה בימים אלו, עם שילובם של האברכים בישיבות השונות המשתתפות בתכנית בשלב ראשוני זה.

תשובתו של העשיר היתה שאין באפשרותו לתת סכום כזה. "אתן עשרת אלפים דולר" - אמר. "טוב", אמר רבי נתן איינפלד, "רק מבקש אני, אם אפשר, לשתות כוס תה..."

על תרומות, תורמים ומתרימים מתוך עלון 'נר לשולחן שבת' לפרשת תרומה, בעריכת הרב נתנאל רוזנבליט שליט"א

ולא באלמותא

"ויקחו לי תרומה" (שמות כה ב)

רק לא כוס תה...

הגאון ר' נתן איינפלד שימש במשך שנים רבות משולח נכבד של כולל 'חזון איש'. פעם הגיע לעשיר אחד בחו"ל, וביקש ממנו תרומה נכבדה. תשובתו של העשיר היתה שאין באפשרותו לתת סכום כזה. אמר: "אתן עשרת אלפים דולר". "טוב", אמר רבי נתן איינפלד, "רק מבקש אני, אם אפשר, לשתות כוס תה". ישבו, דיברו בנעימות. כשסיימו, הוציא העשיר פנקס צ'קים ורשם 'ח'י אלפים' והוסיף בחיוך: "אבל רבי נתן, במטותא אל תבקש עוד כוס תה..." (מפי הרה"ח שא"א).

פעם באו שני גבאים מנכבדי הקהל להפרד מהרבי האדמו"ר ה'לב שמחה' מגור לפני צאתם לחו"ל לגייס כספים להחזקת המוסדות. האציל להם ה'לב שמחה' את ברכת הדרך, איחל להם הצלחה והוסיף שתי מילים: "ולא באלמותא!" תמהו השניים, לא הבינו כוונתו. את ביאורן של שתי המילים התמוהות הללו, הלכו לבקש מפיו של אחיו, ה"פני מנחם". בגאונותו השיבם מיד: "ולמה לא תדעו? הלא כה מתרגם יונתן בן עוזיאל את הפסוק "ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו - כל דיתרעי לביה ולא באלמותא". כלומר, כל מי שלבו רוצה, ולא בכח ובעל כרחו...

("לבם של ישראל" ח"ב הובא ב"ניצוצי תורה")

לאחר חתימת התלמוד נהגו להטביע על גוף המאכלים את צורת האות ח"ית - 'חותם', או את האות כ"ף - 'כשר'. אולם בדורות מאוחרים יותר פחתה מהימנותן של חותמות אלו

מאורות הדף היומי

חותמות הכשרות על מוצרי מזון מזמן הגמרא ועד ימינו | פנינים נבחרים על הדף היומי-בבלי מתוך גליון 'מאורות הדף היומי'

מדגיש, כי הצורך בשני חותמות למאכלים מסויימים, מתייחס לחותמות אשר אמינותן אינה מוחלטת. אולם, חותמת שאינה ניתנת לזיוף, די בה כדי לחתום בשר ויין, ובמקרה זה אין צורך בשני חותמות.

סוגי החותמות והזיופים לדורותיהם

מכאן, נעבור לצורות החותמות אשר נהגו להשתמש בהם במהלך השנים. בגמרתנו מוזכרות שש צורות של חותמות: טיחה בטיט, פקק, קשר, סימן, מנעול ומפתח. לאחר חתימת התלמוד נוהגים היו להטביע על גוף המאכלים, כגון, גבינות וכדומה, את צורת האות ח"ית - חותם, או את האות כ"ף - כשר (שו"ת הרשב"א ח"א סי' ק"ט). באותה תקופה לא ידעו הגויים את אותיות לשון הקודש, וממילא לא התהוו חששות לזיוף חותמות אלו (עיין רמ"א יו"ד סי' ק"ל סעי' ח'). בדורות מאוחרים יותר, היו נכרים שהתוודעו לאותיות לשון הקודש, ועקב כך פחתה מהימנותן של חותמות אלו שניתנו לזיוף בקלות רבה ושוב אין הן נחשבות כ"חותם" (שו"ת "לבושי מרדכי" תליתא יו"ד סי' ז'). מיני אז, ובד בבד עם התפתחות התעשייה, החלו להשתמש בתוויות, בניירות או בחרסים שהודבקו למוצרי המזון או לאריזתם, ושעליהם נכתבה או הוטבעה המילה "כשר" או המילה "חותם" (פרישה סי' ק"ל ס"ק ט"ו). כאשר השתכללו אמצעי הזיופים וגם מהימנות חותמות אלו התערערה באופן ניכר, קיבל כל שוחט ובודק חותמת אשר בה הוטבעה חתימתו, והוא הטביע אותה במוצרים שיצאו מתחת ידו (שו"ת "גבול יהודה" סי' כ' ועוד).

הפוסקים מציינים, כי אף שגם חותמת השו"ב ניתנה לזיוף, סמכו היהודים על חששם של הנכרים לזייף את חותמתו של ה"שוחט ובודק" מחמת אימתם מן השלטונות אשר נקטו ביד קשה נגד הזייפנים. לעומת זאת, לא הקפידו השלטונות על נכרי שכתב "כשר" על מאכל אסור, שכן, מבחינתם לא היווה הדבר זיוף (עיין שו"ת מהרי"ט ח"א סי' י"ב, שו"ת מהרש"ם ח"ג סי' י' ושו"ת "זכרון יהודה" יו"ד סי' ה').

"הכל משתמר בחותם אחד" (עבודה זרה דף לא ע"א)

בסוגייתנו מבואר, כי חכמים תקנו שיש לחתום מוצרי מזון המצויים בהישג ידו של גוי והוא עלול להחליפם במאכל אסור. תפקידו של החותם הוא, אפוא, להעניק הגנה סבירה לבעל המאכל, לבל יוחלף מאכלו באחר ללא ידיעתו. לפיכך, אם שכחו לחתום דבר מאכל, ולנכרי ששהה בקרבת מקום אליו היתה אפשרות להחליפו, אזי, אם קיים חשד סביר שהגוי החליף את המאכל משום שבכך נגרמה לו טובת הנאה, ובעל המאכל אינו מסוגל לזהות את מאכלו, המאכל אסור באכילה.

לגבי חתיכות דג, בשר, יין ותכלת החמירו חכמים וקבעו, כי אין די בחותם אחד (לקמן ט/א,ב). בטעם הדבר נחלקו הראשונים. לדעת רש"י (שם ד"ה "אסורין") כיון שדמיהן יקרים, קיים חשש גדול יותר שהנכרי יטרח לזייף את החותם הבודד ולהחליף מוצרים אלו באחרים. ואילו לדעת הרמב"ם (הל' מאכלות אסורות פרק י"ג הל' י'), חז"ל החמירו במוצרים אלו, מפני שהנכשל בהם עובר על איסור מן התורה.

מוצרים שערכם ירד, זקוקים לחותמת?

למחלוקת זו השלכות הלכתיות כבדות משקל. וכגון, בתקופה של ירידה במחירי אחד מן המוצרים הללו, אזי, לדעת רש"י, שוב אין צורך בשני חותמות ודי בחותם אחד. אולם, לדעת הרמב"ם, מאחר שהדבר אסור מן התורה, עדיין יש צורך בשני חותמות. מצד שני, בתקופה בה עולים מחיריהם של מוצרים אחרים, אזי, לדעת רש"י, גם לגביהם יש צורך בחותם כפול (רמ"א "תורת חטאת" כלל ל"ב דין י' ו"ערוך השולחן" סי' קי"ח סעי' ב'), אך לדעת הרמב"ם, כל עוד אין איסור מן התורה, אין צורך בשני חותמות. להלכה ("שולחן ערוך" יו"ד סי' קי"ח סעי' א') נפסק כדעת הרמב"ם [עיי"ש עוד שהביא אפשרויות לסמוך על חותם אחד גם בדאורייתא. וכתב הרמ"א שבדיעבד ניתן לסמוך על ר"ת הסובר כי רק בישראל חשוד יש צורך בשני חותמות ולא בנכרי].

הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל (שו"ת "אגרות משה" יו"ד ח"א סי' נ"ו)

לשון הרע שכבר התפרסם בעיתון – האם מותר לספרו לאדם שעדיין לא שמע ממנו?

הצטרפו אלינו ללימוד היומי בספר חפץ חיים:

בילפני עור: נמצא, שכמעט לא מצוי שיהיה מותר לספר לשון הרע שסופר באפי תלתא. וכך כותב החפץ חיים' בהגהות 'באר מים חיים' כאן, וכן להלן בסעיף י'. עוד מביאים בביאורים ומוספים, שלענין רכילות – כלומר, אם אחד השומעים ששמעו באפי תלתא רוצה לומר לחברו שפלוגי דיבר עליו – כתב החפץ חיים' לקמן בהלכות רכילות (כלל ב ס"ג) שאמנם יש אומרים שמותר, אף אין לסמוך על דעה זו למעשה, כי רבים חולקים על כך, עיי"ש.

ומה הדין בדבר שכבר התפרסם ונודע לכל, כגון שנכתב בעיתון – האם מותר לספרו לאדם שעדיין לא שמע מכך? בביאורים ומוספים מביאים שיש שכתבו כי מדברי החפץ חיים' בכמה מקומות מבואר שאין בזה איסור לשון הרע [ודעת הגר"נ קרליץ שכל זה הוא לדעת הרמב"ם המתיר לספר לשון הרע שסופר באפי תלתא, אך לדעות החולקות אסור גם בזה]. אלא שהיתר זה הוא רק אם מספר זאת באקראי, וכן אסור לספר זאת למי שיאמין לכך, משום שמכשילו באיסור קבלת לשון הרע, וכן אסור להטעים את הדברים בפני השומע, וכפי התנאים שהזכרנו בקצרה לעיל. נמצא אפוא, שגם דבר גנות שכבר התפרסם בעיתון, כמעט לא מצוי שיהיה מותר לספרו.

עוד הביאו בביאורים ומוספים שה'חפץ חיים' הורה למישהו ששאלו לגבי מקרה מסויים, שימנע מלשוחח על כך אפילו עם אדם שכבר יודע עליו. וכן כותב החפץ חיים' לקמן, שאפילו כאשר מספר למישהו דבר שכבר שמע אותו ממישהו אחר, עובר על לשון הרע, כיון שהתורה אסרה את עצם סיפור הגנות, וגם גורם בסיפורו שהדברים יתקבלו יותר אצל השומע, לאחר שכבר שמע אותם משני אנשים. [ואף להרמב"ם שמתיר ב'אפי תלתא' – הרי כשכוונת המספר השני להחזיק את הגנות בפני השומע ולגנותו בזה יותר, אסור].

רגיל בפי העולם, שמותר לספר לשון הרע שכבר מפורסם לכל, וכגון שכבר נכתב בעיתון וכדומה. בהלכות הנלמדות היום בסדר הלימוד היומי ב'חפץ חיים', נראה עד כמה הדברים אינם פשוטים, וכי כמעט לא מצוי שיצטרפו כל התנאים להתיר סיפור לשון הרע גם באופנים אלו.

בסעיף ג' מביא החפץ חיים' את דעת הרמב"ם, שלשון הרע שסופר בפני שלושה אנשים, אף שוודאי עובר המספר על איסור לשון הרע, מכל מקום אם אחד השומעים מספר הלאה את מה שמע, אינו עובר על איסור לשון הרע, משום שהדבר כבר עשוי להתגלות. אמנם – כל זה רק אם מספר בדרך אקראי, אך לא שייתכנון להעביר את הקול ולגלותו יותר. ובהגה"ה מוסיף החפץ חיים', שיש אומרים עוד, שאפילו בדרך אקראי אין מותר אלא אם התגלגל הדבר דרך אגב בתוך דיבורו, אבל לא שיכוון לספר עניין זה במיוחד.

בביאורים ומוספים שבמהדורת 'דרשו' מביאים כאן הקדמה קצרה לסעיפים הבאים, בהם מגביל החפץ חיים' את ההיתר הנ"ל בכמה תנאים. א) בסעיף ד' כותב שרק מי ששמע את הדברים כשנאמרו בפני שלושה, הוא זה שמותר לו לספר הלאה באקראי, אבל האדם ששמע מפי אחד השומעים הראשונים, אסור לו להמשיך ולספר, כיוון שעליו לחוש שמא לא נאמרו הדברים בפני שלושה. ב) בסעיפים ה-ח מביא החפץ חיים' מספר אופנים בהם גם מה שנאמר בפני שלושה אינו עומד להתפרסם, ועל כן במקרים אלו אין היתר של 'אפי תלתא'. ג) בסעיף ט' כותב החפץ חיים' שאין היתר אלא לספר הדברים כמות שנאמרו אבל אין להטעים או להוסיף חוות דעת שלילית וכדומה. ד) בסעיף י' כותב החפץ חיים' שכל ההיתר הוא כלפי המספר, ששמע את הדברים באפי תלתא, אבל מי ששומע ממנו, אסור לו להאמין. ולכן, אם המספר משער – בהכירו את טבע השומע – שהוא יאמין למה שמספר לו, אסור לו לספר משום שמכשילו

המוסר היומי

כיצד מלמד אותנו הרי"ף את חובת שמירת הלשון?

מתוך לימוד המוסר היומי בספרי החפץ חיים:

שמכל הש"ס קיבץ וקיצר בתכלית הקיצור, ואילו כשבא לענין זה (בפרק שני ממסכת שבת), העתיק כל הסוגיות מפרק שלישי של מסכת ערכין, המדברות בענין הזה.

ואחר כך ילמד מתוך ספר חפץ חיים, ושמירת הלשון, ששם קיבצתי בעזרת ה' את ההלכות השייכות לענין זה, וכן האגדות המבארות את גודל אושרו של האיש הזהיר, וכמה חיוב לברוח מהעוון הזה. את כל אלה ילמד ויתחזק לקיימם, ואז בודאי הקב"ה ימחל לו על העבר, ויעזרהו על להבא שלא ליכשל עוד".

[כבוד שמים פרק ג]

"אחר שעוררתי רבים את גודל איסור לשון הרע, כמו שאמרו חכמינו ז"ל שמגדיל עוונותיו עד לשמים, שאלני אחד: ידעתי גם ידעתי כי עברתי על עוון זה כמה מאות פעמים, ואיני זוכר כלל את שמם לילך ולפייסם. וממני, שאני בן תורה, למדו כמה אנשים שלא להיות זהירים בדבר, ובמה אוכל להתרצות לפני אדון הכל?

ותשובה על זה: ידוע שאמרו חכמינו ז"ל שצדיקים באותו דבר שחוטאים, בו מתרצים. ועל כן יראה ללמוד ענינים אלו ברבים, מתוך ספרי הפוסקים המדברים בדרך הלכה בענין זה, ושם יראה ויתבונן כי לא נופל הוא משאר איסורי התורה, ובהרבה פרטים הוא יותר חמור. וצא ולמד מתוך ספר הרי"ף,

נהנה כ"ק אדמו"ר מויז'ניץ שליט"א ואמר בקורת רוח: "צדקה בכרטיס אשראי... אלו 'תשובות' של הרבנים מהדור שלנו. תשובות כאלו לא כתבו בדורות הקודמים מפני שלא היו כרטיסי אשראי... התורה הקדושה מביעה דעה גם לגבי נושאים שהתחדשו בדור שלנו..."

וגם: המחקר המעניין של אוניברסיטת אלברטה שבקנדה - למה אנשים תורמים לצדקה?

"ג רבי שמואל ברוך גונט שליט"א

הגר"ח קניבסקי שליט"א, בספרו הנודע "דרך אמונה" (מתנות עניים פ"ט י"ג):
"נראה שהלומדים בכלל, ויש להם משכורת קבועה בכל חודש כדי צרכם
לחודש זה, כיון שהנהלה לא התחייבה לתת להם אלא אם יהיה להם, ואם
לא יהיה להם אי אפשר לתובעם לדין, או שהרשות ביד הנהלה לשלחם
כשירצו - דינם כעניים ממש המתפרנסים מהצדקה ומותר להם ליטול צדקה
אם אין להם מאתיים זוז, אבל אם הנהלה התחייבה ליתן להם גם משלהם
אם לא יהיה להם, וגם אי אפשר לסלקם (מהכולל) בתוך השנה - אז נחשב
כאילו יש להם פרנסה לשנה".

אך אם האברך במצב כלכלי אינו טוב, למרות משכורתו, אפשר לתת לו
מעט כספים. בספר "הלכות צדקה" מספר ששאל את הגר"נ קרליץ שליט"א
האם מותר לתת לאברכים מעט כספים והגר"נ שליט"א השיב: "בדרך כלל
אפשר לומר שרוב האברכים נקראים עניים, ואפשר לתת להם כספי מעט".
שאל המחבר את הגר"נ קרליץ: "ואם אשתו עובדת ומביאה משכורת הביתה,
האם גם אז נחשב הוא לעני?" השיב הגר"נ שליט"א: "וכמה ילדים יש בביתו?!"
מדברי תשובת הגר"נ קרליץ שליט"א, ניתן לקבל תמונה ברורה בנושא.
משכורת נורמטיבית של אברך, אינה מספיקה לכלכלת בית ומשפחה ברוכה
ילדים. אם משכורתה של האישה מצטרפת כדי לכלכל את המשפחה כיאות, מה
טוב. אך אם עדיין קשה עד מאוד להתפרנס כך, אפשר לתת להם כספי מעט.
ישנן משפחות רבות שאבי המשפחה לומד תורה בכלל, ואינו משתדל להרבות
את משכורתו על ידי עיסוקים תורניים שמשלמים עליהם, כמו למשל קבלת
משרה תורנית, עריכת ספרים תורניים, השתתפות במבחני "דרשו" או לימוד
עם תלמידים מתקשים. יש הטוענים שאינם נותנים לאברכים אלו מעשרות
כספים, משום ש"זאת הבעיה שלהם שאינם טורחים להשתכר, ולו בעניינים
תורניים מובהקים שמרוויחים עליהם כסף".

ולא היא. מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א אמר לי, שגם במקרים כאלו, כאשר
האברכים נצרכים לכסף, הם עניים לכל דבר, ומצווה לתת להם מעט כספים.
הדרישה ההלכתית ל"עני" היא שעני הוא זה שיש לו סכום כסף כדי לחיות
בו שנה שלימה, לצרכים מינימליים הנהוגים באותו המקום בו העני חי, וכמו
כן, פסקו מרן הגר"ש אורבך (הלכות מעשר כספים עמוד פ"ט) ומרן הגר"ש
ואזנר (שו"ת שבט הלי ח"ב סי' ק"כ) שכאשר יש לאדם משכורת חודשית
קבועה, המספיקה לצרכיו וצרכי משפחתו - אינו נחשב לעני, למרות שאין לו
סכום כסף כדי לחיות שנה שלימה.

...

האם ניתן לתת כ"כסף מעט" הטבות או מלאכות במקום כסף?
הש"ך (י"ד רנ"ז סק"ב) כותב שיהודי שעני חייב לו כסף ואין לו לשלם, ניתן
ליהודי לזכות את חובו של העני ממעשר הכספים, רק כאשר התנה עם העני
מראש, בשעת הלוואה, שביכולתו לנכות את חובו מכספי המעשר שלו. אך
אם רק לאחר שהעני לא שילם לו את החוב, הוא רוצה לנכות את חובו מכספי
המעשר, לא ניתן לעשות זאת.

"הנודע ביהודה" (מהדו"ת י"ד קצ"ט) חולק וסובר, שניתן לנכות את החוב
מכספי מעשר, למרות שלא התנו על כך מראש, אך צריך להודיע זאת לעני,
שהוא מוותר לו על חובו והוא יטלנו מכספי המעשר. וזאת בתנאי שהיה נותן
בכל מקרה מעט כספים לעני זה.

הגר"מ שטרנבוך שליט"א (תשובות והנהגות ח"ב תע"א), ופוסקי הלכה נוספים
(ראו בספר הלכות צדקה סי' י"ז) מסבירים, שכל מחלוקת הש"ך וה"נודע
ביהודה" נאמרה רק בחוב שאסור לתבוע אותו מצד הדין, כגון חובו של עני
שאינו לו מה לשלם ואסור ללחוץ אותו ולתבוע ממנו כסף שאינו לו, כפי הנאמר
בתורתנו הקדושה: "לא תהיה לו כנושה". ומכיון שנקלע כעת לסיטואציה, בה
אינו יכול בכל מקרה לתבוע מהעני את החוב, אם כן, לדעת הש"ך הוא אינו

שימו לב למחקר המרתק הבא, שפורסם בקנדה לפני כעשור.
במחקר שערכו פרופסור רוברט פישר ועמיתיו לפני כעשור באוניברסיטת
אלברטה שבקנדה, עקבו במשך שנתיים אחר מבצעי איסוף תרומות ארציים.
הם ניסו לגלות מה גורם לבני האדם לתת מכספים לזולת. מה הופך את נתינת
הצדקה למין חובה מקובלת, חוצת מגזרים ותרבויות. ומדוע מודים כמעט כולם
בצורך לתת מרושם לאחר, שלא שפר מזלו?

אם חשבתם לרגע שזה משום טעמה המתוק של הנתינה, טעיתם. תוצאות
המחקר היו שאנשים לא נותנים כדי להרגיש טוב יותר, אלא כדי לחסוך מעצמם
את תחושת הבושה העמוקה אותה חווים כשאינם נותנים.

בושה הינה רגש שלילי עוצמתי, ובני האדם מוכנים לעשות הרבה כדי להימנע
ממנה. החוקרים גילו, בין השאר, שאנשים תרמו פחות כסף, אם הקבלה על
התרומה הגיעה יחד עם שי סמלי כמו דיסק. תמריץ חומרי לתרומה, תוגמל
פחות מאשר הבהרות על מטרות כספי הצדקה.

ממצאים אלו תרמו למסקנות המחקר: אנשים לא תורמים בשל הרווח האישי
שייצא להם מן התרומה, אלא בשל תחושה פנימית של מחויבות אישית.

המחקר פורסם בכל העולם ועורר הדים נרחבים.

חושבני שמארגני הצדקה השונות, שכל הזמן מנסים לחלק לתורמים
דיסקים, ברכות מרבנים, תפילות בקברי צדיקים וכדומה, צריכים ללמוד לעומק
את המחקר הזה, לפיו אנשים תורמים כי הם חשים מחויבים לתת צדקה.
ככל שתגבירו להם את תחושת המחויבות לתרום לעניים, לקרובים, למסכנים,
לעניי עירך, כך תעלה רמת התרומות.

הרבנית אסתר יונגרייז ע"ה, בספרה "החיים במחויבות", כותבת עובדה
מעניינת. הצדקה היא ערך מוכר בכל תרבות מתרבויות העולם, למן האיסלם
ועד להינדואיזם. אך חיוב נתינת הצדקה ביהדות אינו יונק מאותם שורשים.

המילה 'צדקה' באנגלית ובשפות מערביות אחרות נובעת ממילה לטינית
ששורשה האבה (Charitas, charity), בעוד שלמילה 'צדקה' בשלשון הקודש,
לעומת זאת, אין שום קשר למילה 'אהבה', אלא דוקא למילה 'צדק'. האהבה
והשלכותיה הן דבר הנתון לליבו של האדם. האהבה, מעצם מהותה, היא עניין
של בחירה, דבר המותיר מרחב תמרון. זו מילה המחייבת הרבה פחות מ'צדק'.
צדק הוא חובה!

ביהדות ישנו כר נרחב לאהבת הזולת, אבל לא זהו המקור לצדקה. צדקה
היא מעשה של חובה ויושר. יותר מכל דת אחרת, היהדות מגדירה בדיוק את
חובות הצדקה המוטלות על האדם: כמה לתת, מתי לתת, למי לתת.

ההלכה היהודית עוסקת בפרטי פרטים בסדרי עדיפויות: האם עדיף לתת
מעט לרבים או הרבה למעט? עניי עירך או קרוביך - מי קודם? האם תרומת
ספרים נחשבת לצדקה? ואפילו עני שבישראל אינו פטור מצדקה, כפי שאיש
אינו נמצא מעל לצדק.

...

המעלה העליונה ביותר בצדקה, היא החזקת לומדי תורה עניים. וכך מובא
במדרש תנחומא: "עשר תעשר" - מכאן רמז למפרשי ימים וכו', להפריש אחד
מן עשרה לעמלי תורה". ואולם, כאשר תורמים לראש הכולל, כדי שישלם
לאברכים את משכורת האברכים, ניחא. אך האם אפשר לתת לאברך כולל
מעט כספים, כאשר הוא כבר מקבל מילגה מהכולל? האם אברכי כוללים
נחשבים לעניים מבחינת ההלכה? והלא משכורת הכולל היא משכורת קבועה?!
ב"אורחות רבינו" מובא, שרבינו בעל ה"קהילות יעקב" זצ"ל הורה, שמותר
לתת לאברכי כוללים מעשרות כספים, משום שהם אינם פועלים ולא חייבים
לשלם להם את מילגת הכולל, ובנוסף, אם אין לראש הכולל כסף, הוא אכן
אינו משלם משכורת. דברים דומים כתב בנו של הסטייפלר, הלא הוא מו"ר

יכול לקזז את חובו מכספי המעשר.

אך כשמדובר בחוב רגיל, שההלכה מאפשרת לו לגבות את החוב מן העני ללא שום חשש, אזי לכל הדעות מותר לנכות את סכום החוב מחשבון כספי המעשר, למרות שלא התנה על כך מראש ולמרות שלא קיבל את רשות העני לעשות זאת.

בעבר הגעתי לבנין בית המדרש "מרכז חסידי ויזניץ" ברחוב עזרא בבני ברק, כדי להיכנס אל חדרו של כ"ק אדמו"ר מויזניץ שליט"א, ולהתברך מפיו, לקראת שמחת בר המצוה של בני נ"י. הבאתי לכ"ק אדמו"ר שליט"א את ספרי "ויאמר שמואל" והרבי שליט"א עיין בין בתריו. כשהגיע אל הסימן העוסק בקבלת תרומות מאישה דרך כרטיס אשראי, נהנה כ"ק אדמו"ר שליט"א ואמר בקורת רוח: "צדקה בכרטיס אשראי... אלו "תשובות" של הרבנים של הדור שלנו... "תשובות" כאלו לא כתבו בדורות הקודמים, מפני שלא היו כרטיסי אשראי... התורה הקדושה מביעה דעה גם לגבי נושאים שהתחדשו בדור שלנו..."

מה ענין תרומת אישה בכרטיס אשראי? מדוע שתרומה לצדה של אישה תהיה שונה מתרומה של איש? ומה ההבדל בין תרומה ביד לתרומה בכרטיס אשראי? השולחן ערוך (יו"ד רמח, ד) פוסק, ש"גבאי צדקה אין מקבלין מהנשים ומהעבדים ומהתינוקות אלא דבר מועט, אבל לא דבר גדול שחזקתו גדולה או גנוב משל אחרים, וכמה הוא דבר מועט, הכל לפי עושר הבעלים ועניותם. ואם הבעל מוחה, אפילו כל שהוא, אסור לקבל מהם".

ה"פתחי תשובה" הביא את דברי ה"נודע ביהודה", הקובע שאם האשה אמרה שנתנה את התרומה בשליחות בעלה וברשותו, נאמנת. ה"נודע ביהודה" נשאל על אשה היודעת שבעלה מקמץ בנתינת צדקה ואינו נותן צדקה לפי רמתו הכלכלית, והיא נושאת ונותנת בתוך הבית ומחלקת צדקה לפי העושר, ויודעת שבעלה מקפיד עליה על כך שהיא מפזרת לצדקה יותר מרצונו – האם מותר לקבל ממנה צדקה, והשיב על כך שזהו גזל גמור וחלילה לקבל ממנה צדקה. ולמרות שיש בכוח בית הדין לכפות את הבעל לתת צדקה, אך מי שם האשה לשופטת על בעלה ואשה הרי פסולה לדון, וגם לבית הדין אין רשות לקחת ממנה תרומות בלי ידיעתו.

אולם ה"יד אברהם" וה"ערוך השולחן" פסקו בשם הקדמונים שבזמנינו ניתן לקבל תרומות נכבדות גם מהנשים, משום שהן רגילות לעסוק בענייני הכספים בבית והבעל סומך עליהן. הגר"ש וואזנר זצ"ל חולק על דבריהם ובספרי "ויאמר שמואל" הארכתי בס"ד בענין.

נשאלת השאלה: ארגון חסד פירסם על מגבית צדקה במגזר שאינו שומר עדיין תורה ומצוות, ואשה התקשרה ותרמה סכום כסף גדול בכרטיס-אשראי – האם מותר לקחת את תרומתה?

כאן יתכן, שכיון שבתרומה בכרטיס אשראי מקבל בעל הכרטיס מחברת

האשראי פירוט תשלומים, אם כן סביר להניח שהאשה לא תתרום סכום גדול שיודעת שבעלה לא יסכים לו, כיון שבעלה יידע על תרומתה ודעתו לא תהיה נוחה מכך, וממילא לא תעבור לכתחילה על דעתו, ואם תרמה בכרטיס-אשראי, מוכח שהתרומה הגדולה שתרמה היא על דעת בעלה.

ועוד, שיתכן שהאשה כלל אינה נשואה. ואם מדובר בתרומת חילונית, מסתבר שרוב החילונים אינם מפרישים מעשר כספים כפי מידתם, ובכך יש לדון ולהקל לפי דברי האחרונים שאשה יכולה לכפות את בעלה לתת צדקה כהוגן. ויש בנושא סברות נוספות.

ואמנם במגזר החילוני ישנה בעיה קשה, שציבור זה כלל אינו מודע לדין של "מה שקנתה אשה קנה בעלה", ולרבים מהם ישנם חשבונות בנק נפרדים, למרות שהבעל מפרנס את אשתו במזון וביגוד. וממילא, גם אם הבעל יראה את הפירוט בדף חברת האשראי, עדיין לא יבוא בטרוניה על אשתו, כיון שהוא סבור, בטעות, שמכיון שהיא השתכרה בכסף, הכסף שייך לה ולא לו, וזכותה לעשות בכספה ככל העולה על רוחה מבלי לשאול אותן.

ואם כן, לא הועיל לנו שהבעל יודע על תרומת אשתו, מפני שלמרות ידיעתו ואי רצונו המוחלט מסכום התרומה, הוא אינו מעלה כלל בדעתו שיכול להתנגד לכך, בהיות ממון אשתו שייך לו. לכן נראה שארגוני החסד צריכים להורות לטלפניות הפועלות מטעמם, שאם אשה תורמת להן סכום גדול, עליהן לברר שהתרומה ניתנה ברשות בעלה.

•••

ולשאלה שמעסיקה רבים: האם מותר להורים לחסוך מכספי המעשר שלהם לטובת נישואי הילדים?

הורים אינם יכולים להפריש כסף מעשר עבור ילדיהם הקטנים, כדי שבבוא הזמן ישתמשו בכסף זה כדי להשיא אותם (הוראת הגר"ש ז"א אויערבך, הגר"ש אלישיב, והגר"ח"פ שיינברג זצ"ל). ואמנם הגר"ש ז"א אויערבך זצ"ל, פסק שההורים יכולים להפקיד את "קצבת הילדים" שקיבלו מהביטוח הלאומי, עבור רכישת דירה לילדים כשיגדלו ויתחתנו.

ואמנם הורה הגר"ח"פ שיינברג זצ"ל, שהאב יכול לתרום כסף לגמ"ח, ויתנה עם מנהל הגמ"ח שבבוא הזמן יסייע הגמ"ח לילדיו לפי ערך הממון שתרם. וכידוע שב"גמ"ח המרכזי" ההורים תורמים כסף לגמ"ח מכספי מעשרות, והגמ"ח אינו מתחייב להלוות כסף לצרכי נישואי הבנים, אך בכל זאת, למרות שלא התחייב על כך, הגמ"ח מלווה כספים למי שתרם לגמ"ח.

הרמב"ם כותב שאף אדם לא יפסיד אם יתרום לצדקה. הצדקה מצילה ומגנה מכל צרה ונגע, ממחלות ומצרות ומכל מיני טרדות, כפי המובא בחז"ל. צדקה ניתנת לעניים ולנצרכים, אך פועלת גם עבורנו גדולות ונצורות, בגשמיות וברוחניות!